

na Hrvatsku, konvergencija i relativni rast Hrvatske itd.). Unatoč svemu tomu knjigu treba pročitati jer ima jako mnogo zanimljivih detalja, bogata je idejama, poučna je u pogledu dometa korištenja deskriptivne statistike i ima vrlo iscrpan popis korištene literature koji će svakom istraživaču ili čitatelju zainteresiranom za ekonomsku povijest biti nezamjenjiv početak rada (mada i tu čudi kako nekih važnih referenci nema, osobito za novije razdoblje transformacije). Sve u svemu, nakon čitanja knjige stječe se dojam da je „čša više nego polupuna“.

Svoja dva stoljeća Stipetić počinje 1820., a završava 2005. (početak je jasan, prvi postnapoleonski ciklus, ali zadnja godina ničim nije opravdana) i dijeli ih „... na ‚faze‘ gospodarskog razvoja Europe i svijeta kako ih je predložio Angus Maddison“ (str. 91). U tim dvama stoljećima prepoznaje dva velika razdoblja. Prvo traje od 1820. do 1913. i njemu posvećuje drugi dio knjige. To prvo razdoblje dalje dijeli na dva podrazdoblja: od 1820. do 1870. i od 1870. do 1913. Drugo razdoblje traje od 1913. do 2005. i njime se bavi u trećem dijelu knjige. Njega Maddison i Stipetić dijele na tri podrazdoblja: od 1913. do 1950., od 1950. do 1973. i od 1973. do 2005. U knjizi se Stipetić bavi i gospodarskim rastom koji prethodi tim dvama stoljećima pa se tako u četvrtom dijelu bavi razdobljem od 1500. do 1820. Na kraju u petom dijelu knjige nudi sintezu cijelog razdoblja koje je izabrao. Osim toga, knjiga ima uvod te prvi dio koji je metodološke naravi, statistike i slike su prikazane u šestom dijelu, a iscrpan popis literature nalazi se na kraju knjige.

U radu Angusa Maddisona, koji se bavi svjetskim gospodarstvom, podjela na spomenuta razdoblja dobro funkcionira (perkoliranje prve industrijske revolucije, druga industrijska revolucija i njeno širenje, doba stagnacije, ratova i kriza, zlatno doba europskog rasta i doba stagnacije). No kada akademik Stipetić primjenjuje Maddisonovu podjelu na hrvatski rast, ta podjela više ne funkcionira dobro. Uz opravdanu zamjerku cjepkanja, mislim da bi ta podjela bolje funkcionirala kada bi se razdoblje drugog kapitalizma i novih integracija (dakle razdoblje nakon 1990.) izdvojilo u posebno razdoblje ili barem u posebna podrazdoblja. Time bi se istakla ne samo kriza socijalizma i kraj Hobsbawmovog kratkog 20. stoljeća nego i

o stanovništvu te svoj račun BDP-a Hrvatske u apsolutnom iznosu u usporedivim jedinicama i po stanovniku, ali, zanimljivo, ne daje na jednom mjestu cijelu seriju. Tablice izgledaju impresivno i potpuno (nema jedino podataka za dva svjetska rata).

No velik problem s tim tablicama jest da nedostaje najvažniji dio, odnosno objašnjenje kako su brojevi izračunati. Nitko, dakle, ne može kod kuće ili u uredu rekonstruirati i ponoviti Stipetićeve račun iz ovog rada (ili, što se toga tiče, račun njegovih ranije objavljenih rezultata sličnog računanja). Traži se od čitatelja da naslijepo vjeruje i prihvati rezultate računanja akademika Stipetića. Ja to ne mogu i zato ne preporučujem nikome korištenje Stipetićevih procjena BDP-a za razdoblje 1820.-1995. Nadam se da će Stipetić u nekom budućem radu ponuditi svoj način računanja jer kada bi to napravio, mogao bi postati autor najvažnije serije BDP-a Hrvatske koju imamo. Druge dvije dugoročne serije BDP-a kojima raspolažemo su također neupotrebljive za ozbiljno istraživanje: ona Vinskog (1978) (koju spominje Stipetić i piše o njenim nedostacima) pati od iste greške neobjašnjenih računa, a ona Družića i Tice (2002) (koju ne spominje Stipetić mada koristi zbornik u kojem je objavljena) neupotrebljiva je iz više razloga.

Umjesto objašnjenja računa Stipetić nudi izjave. Što se prvog razdoblja od 1820. do 1914. tiče, Stipetić nudi dvije tablice. Tablica II-23 (str. 149) daje podatke desetljeća (nema godišnjih) za razdoblje 1820.-1870. Autor navodi: „... bili smo prisiljeni koristiti relativne odnose BDP-a po aktivnom stanovniku, kakvi su utvrđeni u drugim zemljama... na osnovu toga izračunali smo visinu bruto društvenog proizvoda za Hrvatsku u desetogodišnjim razdobljima...” (str. 149), međutim, kako je to radio nam ne kaže, nema o tome niti traga. Tablica II-64 (str. 215) daje godišnje podatke za razdoblje 1870.-1914., a „... oslanja se... na Maddisonove... procjene za Jugoslaviju i njegov račun snage nacionalne valute. Razliku visine BDP-a po stanovniku Jugoslavije i Hrvatske procijenio je autor, na temelju podataka o proizvodnji po stanovniku poljoprivrede, profesionalne strukture stanovništva i drugih podataka...” (str. 214), ali ne kaže kojih i kako niti daje veličinu poljoprivredne proizvodnje. Drugo razdoblje nudi rezultate računa

povećava nejednakosti. Koristeći Maddisonove podatke i sužavajući razdoblje na 1870.-2005., autor ovdje analizira promjene rangova 20 gospodarstava te promatra tko se na toj ljestvici penjao, a tko spuštao (str. 436). Slijedi razmatranje značaja Europe i autor brojkama (opet Maddisonovim) pokazuje „... padajuće značenje naše Europe s kojom Hrvatska dijeli i uspone i nazatke” (str. 438), ali dok se „... blagostanje Zapadne Europe stalno izdiže iznad svjetskog prosjeka... Istočna Europa uglavnom oscilira oko [njega]” (str. 441), a za takav razvoj događaja Stipetiću je kriva globalizacija. U sljedećem koraku Stipetić se bavi Hrvatskom i srednjoeuropskim zemljama u razdoblju 1870.-2005. (gdje za Hrvatsku koristi svoje podatke, a ostale preuzima od Maddisona) i, zanimljivo, u Srednju Europu uključuje uz uobičajene zemlje i Švicarsku, ali ne Njemačku. Njihov rast prati od 1870. Po najavama i namjeri rada ovo bi trebao biti središnji dio, no svodi se u petom odjeljku petog dijela na pet stranica (izuzmu li se tablice ostaju skromne tri stranice). Kada stvari postanu zanimljive i kada čitatelj misli da će saznati uzroke hrvatskog sustavnog zaostajanja, akademik Stipetić odustaje od daljnje analize i na brzinu zaključuje da je za zaostajanje bivših socijalističkih zemalja Srednje Europe krivo njihovo „... prihvatanje socijalističkog sustava... i da će trebati u idućim desetljećima osigurati visoke stope rasta da bi sustigle one izmakle naprijed” (str. 448).

Zašto je čaša ipak više nego polupuna? Čak i ako kao ja ne volite temeljiti zaključke na podacima koje ne možete provjeriti i radije biste čitali Maddisonov izvornik, vrijedi čitati ovu knjigu. Ukoliko netko želi istraživati bilo koji vid ekonomske povijesti 19. i 20. stoljeća, popis literature bit će odličan početak i osnova od koje se može krenuti. Za nekoga tko želi računati BDP metodološki će dijelovi biti neizostavna referenca u kojoj može naći osnovne probleme mjerenja i uspoređivanja. No knjiga je osobito zanimljiva iz još nekoliko razloga. Stipetić je veliki meštar deskriptivne statistike (postotka, prosjeka i stope rasta, odnosno onoga što možemo ubrojiti u *elevator economics*) i mladi istraživači koji tako vole klikati mišem s podacima preuzetim s interneta ovdje mogu vidjeti kako se daleko može i tim pristupom doći, *beata simplicitas*. U ovoj knjizi to osobito dolazi do izražaja kada se autor bavi 19. stoljećem i kada mora

nakon ovog rada, da parafraziram akademika Stipetića, „...bitan dio razlika u performansi Hrvatske i europskih kretanja ipak ostao neobjašnjen“ (str. 44).

Literatura

Družić, Ivo i Josip Tica, 2002, “Dinamika i kontroverze gospodarskog razvitka Hrvatske” u Ivo Družić, ured., *Stabilizacije – participacija – razvoj*, str. 107-126, Zagreb: Ekonomski fakultet.

Vinski, Ivo, 1978, *Kretanje društvenog proizvoda svijeta od 1910. do 1975. godine*, Zagreb: Liber.

Ivo Bićanić
Ekonomski fakultet u Zagrebu